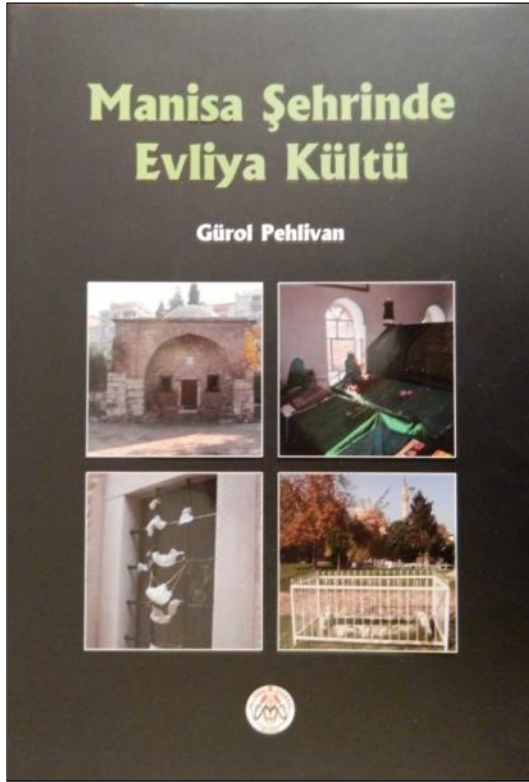

Gürol PEHLİVAN “Manisa Şehrinde Evliya Kültü” İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2012, ss. XVI+271.*

*Sagıp ATLI***

Fevkalâde kuvvet ve kudretlerle mücehhez olup Tanrı'ya yakın kabul edilen bir şahsiyetin herhangi bir konuda –sağ veya ölü iken- yardımının dokunacağına inanılması ve bunu temin için ritüel yollara başvurusu (Ocak 2010, 6) şeklinde ifade edilen “veli kültü”, birçok kişi tarafından farklı alanlarda çalışma konusu hâline getirilmiştir.

Bu çalışmalardan birisi de Gürol Pehlivan tarafından hazırlanarak 2012 yılının Aralık ayında Manisa İl Özel İdaresi İl Genel Meclisi'nin kültür hizmeti kapsamında Tibyan Yayınlarından çıkan “*Manisa Şehrinde Evliya Kültü*” isimli çalışmadır. Bu eser, Pehlivan tarafından 2004 yılında yüksek lisans tezi olarak sunulmuş ve daha sonra üzerinde bazı ilâve ve çıkartmalar yapılarak yayınlanmıştır.

Kıtap, 25x17,5 cm ölçülerinde, 271 sayfa hacminde, kuşe kâğıda renkli baskı olup sert kapağa sahiptir. Eserin ön kapağında dört ve arka kapağında ise bir adet resim bulunmaktadır. Ön kapakta yer alan resimlerden sol üst taraftaki Saruhan Bey türbesi, sol alt taraftaki Revak Sultan türbesi penceresindeki beşikler, sağ üst taraftaki

İshak Çelebi türbesinde bulunan sandukalar, sağ alttaki Leblebici Dede'dir. Arka kapakta ise Ayn-ı Ali türbesi kapısı üzerinde bulunan zincirin resmi ile onun altında da hem Manisa'yı hem de çalışmayı özetleyen şu kısa açıklama ve dörtlük yer almaktadır:

“Manisa, tarihî kimliğine paralel olarak bir evliya şehridir. Saruhanoğulları Beyliğinden itibaren halk tarafından fatihler, devlet adamları, mutasavvıflar ve meczublar yatır hâline getirilerek ziyaret edilmiştir. Bu durumu, 19. yüzyılda yaşamış olan Tevhîde Hanım şu dörtlük ile çok güzel ifade etmektedir:

Çölünde Karaca Ahmet Sultan hazırken

Üstünde Saruhan Baba nazırken

Sağda Hakî Baba solda Kırık Sultan vezirken

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Halk Bilimi Ana Bilim Dalı, El-mek: sagipatli@hotmail.com

Deftere kayd olmaz vebali Manisa'nın

Bu çalışma, Manisa şehrinde bulunan yatırlar ve etraflarında oluşmuş inanç, uygulama ve anlatıları incelemektedir.

Eser, Manisa şehir merkezindeki evliya kültürünün incelenmesinden meydana gelmiş olup “Sunuş” (ss. V), “Önsöz” (ss. VII-VIII), “İçindekiler” (ss. XV), “Kısaltmalar” (ss. XVI), “Giriş” (ss. 1-36), “Velilerin Kimlikleri” (ss. 37-240), “Ziyaret Mahalleri” (ss. 95-131), “İnançlar ve Uygulamalar” (ss. 133-176), “Anlatılar” (ss. 177-240) isimli dört ana bölüm ile “Sonuç” (241-243), “Kaynak Kişi Dizini” (244-247), “Bibliyografya” (ss. 248-260) ve “Dizin” (ss. 261-271)den oluşur.

Kitabın “Giriş” kısmı “Araştırmanın Konusu, Alanı, Amacı”, “Araştırmanın Yöntemi”, Manisa’nın “Coğrafi Yapısı”, “Tarihçesi” ve konuyla ilgili “Ana Terimler”in verildiği beş alt başlıktan oluşur. Birinci başlık altında araştırmanın konusunun nasıl ve niçin seçildiği, alan olarak Manisa’nın neden tercih edildiği ayrıntılı olarak açıklanmıştır. “Araştırmanın Yöntemi” başlığında araştırmanın seçiliş tarihi ve ön hazırlık dönemi, kaynak kişi grubu ile kullanılan teknik ve araçlar hakkında geniş bir bilgi verilerek çalışmanın hangi temeller üzerine inşa edildiği belirtilmiştir. Daha sonra Manisa’nın coğrafi yapısı hakkında yeterli bilgi verilmesinin ardından tarihî yapısına Veli kültü ile de ilgili olduğu için ayrıntılı olarak değinilmiştir. Son başlık olan “Ana Terimler” kısmı ise üç alt başlıkta ele alınmıştır. Birinci başlıkta “Veli” terimi üzerinde “Sözlük ve Terim Anlamıyla Veli”, “Evliya Teriminin Mahiyeti”, “Veli Tipi ve Kültü” alt başlıkları hâlinde ayrıntılı olarak durularak okuyucunun konuyla ilgili geniş bir ön bilgi edinmesi sağlanmıştır. İkinci alt başlıkta “Kerâmet” terimi üzerinde “Tanımı ve Mâhiyeti”, “Çeşitleri” ve “Mucize ve Kerâmet İlişkisi” alt başlıklarıyla geniş bir bilgi verilmesinin ardından son başlıkta da “Yatır” terimi üzerinde durulmuştur.

“Velilerin Kimlikleri” üst başlığını taşıyan birinci bölüm, “Devlet Adamları” ve “Mutasavvıflar ve Din Adamları” alt başlıklarını içermektedir. Pehlivan, bu bölümün içeriğini kendisi şu şekilde izah etmektedir: “Burada mümkün mertebe bu şahısların biyografisi çıkarılmaya gayret edilmiştir. Bir halk bilimi araştırması için yadığanabilecek olan bu durum, bizce olması gerekendir. Çünkü bugün veli olarak algılanan birçok şahsın neden bir kült konusu hâline geldikleri ancak hayatlarından çıkarılacak ipuçlarıyla aydınlatılabilir.” (Pehlivan 2012, VIII)

İkinci bölüm “Ziyaret Mahalleri” ana başlığını taşımakta ve “Türbeler”, “Mezarlar”, “Ağaçlar” ve “Günümüzde Mevcut Olmayan Yatırlar” alt başlıklarından oluşmaktadır. Bu bölümde ziyaret yerleri genel olarak dört başlık altında tasnif edildikten sonra yatırların mekânlarının tarihçesi, günümüzdeki durumları hakkında geniş bir bilgi verilmesinin ardından ziyaret mahallerinin çoğunun resmi de eklenmiştir. Bu şekilde yatırlar etrafında oluşan inanç ve uygulamalarla anlatıların oluşmasındaki arka plan da açıklanmış olmaktadır.

İkinci bölümün “Türbeler” alt başlığı içerisinde Saruhan Bey (Gürhâne/Körhane) Türbesi, İshak Çelebi Türbesi, Revak Sultan Türbesi, Ayn-ı Ali Türbesi başta olmak üzere on bir türbeye yer verilmiştir. “Mezarlar” alt başlığı altında İbrahim Seydi (İbrahim Seyid) Dede, Hâkî Baba, Kırtık Baba (Arap Dede), Hâcet Dede, Yiğitbaşı Veli gibi on üç mezara değinilmiştir. “Ağaçlar” alt başlığında Sin (Sindel) Dede, Falcı Dede ve Yatırlı Çınar’dan bahsedilmiştir. “Günümüzde Mevcut Olmayan Yatırlar” son alt başlığında ise Kirdecî Baba, Akbaldır Dede, Kara Yunus, Kemal Ümmî Dede başta olmak üzere yirmi yatıra yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm “İnançlar ve Uygulamalar” üst başlığını taşımakta ve kendi içinde “İnançlar”, “Uygulamalar” ve “İnanç Motifleri” olmak üzere üç alt başlığa ayrılmaktadır. Pehlivan, birinci alt başlıkta Manisa’da veliye hangi özelliklerin yüklendiği ve genel olarak ziyaret sebeplerine değinerek uygulamaların dayandığı temelleri açıklama yoluna gitmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

“Uygulamalar” adındaki ikinci alt başlıkta ziyaret âdâbı, yatırlar etrafında yapılan uygulamaların temalarına göre tasnifi ve yatırlara neler adandığı hakkında geniş bilgi verilmiştir. Son bölümde ise yapılan uygulamalarda geçen “büyü, sayılar, taş, tavaf, ateş/ışık, ağaç, su ve renkler”den oluşan inanç motifleri tespit edilerek açıklanmıştır.

“Anlatılar” ana başlığını taşıyan son bölüm ise “Menkıbeler”, “İnanç Anıları (Memoratlar) ve Efsaneler” ve “Metinler” alt başlıklarından oluşmaktadır. Araştırmacı bu bölümde menkıbelerdeki kerâmet motifleri ve işlevleri ile inanç anıları ve efsanelerdeki motif ve işlevleri ayrıntılı olarak ele almıştır. Üçüncü alt başlıkta ise derlenen metinleri kendi içerisinde menkıbeler, inanç anıları ve efsaneler olarak tasnif ederek vermiştir. Pehlivan, metinlerin verildiği bölümde kaynak kişilerin anlatmalarını herhangi bir müdahalede bulunmadan ağız özellikleriyle birlikte aktarmıştır.

Eser, araştırma ve incelemelerin ardından Pehlivan’ın konu hakkında vardığı çıkarım, tespit ve önerilerinin yer aldığı “Sonuç” bölümü ile 127 kişinin bilgilerinin yer aldığı “Kaynak Kişi Dizin”, çalışmada yararlanılan kitap, makale, bildiri ve tezlerin listesinden oluşan “Bibliyografya” ve “Dizin”le son bulmaktadır. Elzem olduğu hâlde çoğu eserde bulunmayan dizin bölümü, Pehlivan tarafından göz ardı edilmemiş; yer, şahıs ve terim isimlerinden müteşekkil bir liste eserin sonuna derc edilmiştir.

Gürol Pehlivan tarafından hazırlanan bu eser ile Manisa merkezde bulunan yatırlar ve etraflarında oluşan inanç, uygulama ve anlatılar incelenerek şehirde evliya kültürünün zamana bağlı olarak geçirdiği değişimler ve günümüzdeki son durumu ortaya konulmuştur. Ayrıca evliya kültürü üzerine yapılan çalışmalara metod, tasnif ve tahlil yönünden yeni bir bakış açısı kazandırması ve bundan sonra yapılacak olanlara da kaynaklık etmesi bakımından dikkate değer bir çalışmadır.

KAYNAKÇA

OCAK Ahmet Yaşar (2010), **Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

PEHLİVAN Gürol (2012), **Manisa Şehrinde Evliya Kültü**, İzmir: Tibyan Yay.